

Streszczenie

W niniejszej rozprawie doktorskiej badania koncentrują się właśnie na branży górniczej oraz społecznych i gospodarczych skutkach jej ekspansji. Czynnikiem silnie wpływającym na te sfery są skutki ekologiczne wydobywania. Dotykają one w pierwszej kolejności lokalne społeczności pasterskie i ekosystemy, w których przez stulecia prowadziły one koczowniczy tryb życia w zgodzie z przyrodą i jej naturalnymi cyklami. Należy jednak podkreślić, że dalszy rozwój kraju będzie związany z eksploatacją surowców mineralnych, które w Mongolii występują w wielkiej różnorodności i obfitości. Już teraz są jednak widoczne negatywne skutki niewłaściwego zarządzania sektorem górniczym a w przyszłości przyjdzie się zmierzyć z jeszcze większymi wyzwaniami związanymi z rekultywacją i rewitalizacją wyrobisk. To właśnie te wyzwania były inspiracją do przeprowadzenia badań, których wyniki przedstawione zostały w niniejszej rozprawie doktorskiej. W rozprawie weryfikacji zostały poddane następujące hipotezy badawcze:

H1: Eksploatacja surowców mineralnych w Mongolii jest przyczyną narastania kryzysu ekologicznego, co skutkuje naruszeniem zasad sprawiedliwości ekologicznej i środowiskowej.

H2: Zgodnie z koncepcją teoretyczną Northa, Walisa, Weingasta walka o renty związane z funkcjonowaniem sektora górniczego prowadzi w Mongolii do regresu porządku ograniczonego dostępu z dojrzałego do podstawowego. Inaczej mówiąc, aby wprowadzić rozwiązania korzystne dla inwestycji górniczych postulowane przez międzynarodowych inwestorów, władze Mongolii ograniczają zakres swobód obywatelskich (następuje regres demokracji) oraz nieefektywnie chronią środowisko naturalne.

H3: Rozwój sektora wydobywczego w Mongolii zagraża zrównoważonemu rozwojowi kraju i pilnie wymaga korekty, w czym pomocne mogą być doświadczenia (wybranych) państw Unii Europejskiej.

Tekst rozprawy został podzielony na pięć rozdziałów. Pierwszy z nich zawiera ogólną charakterystykę środowiska przyrodniczego Mongolii, ze zwróceniem szczególnej uwagi na unikatowość i wrażliwość naturalnych ekosystemów z jednej strony i rosnącą presję wynikającą z odkrycia wielkiej ilości różnorodnych surowców mineralnych.

W rozdziale drugim dokonano ogólnej charakterystyki teorii ekonomii środowiska, ekonomii ekologicznej i ekonomii zrównoważonego rozwoju. Istniejący dorobek we wszystkich tych dziedzinach daje podstawy do formułowania nowoczesnych rozwiązań dla

polityki ochrony środowiska i polityki rozwoju, tak aby bardziej skutecznie chronić interesy obecnych i przyszłych pokoleń.

Rozdział trzeci wprowadza do rozważań wątki typowe dla ekonomii instytucjonalnej. Zmiany instytucji formalnych w okresie transformacji są ważnym przedmiotem badań z uwagi na oddziaływanie tego procesu praktycznie na wszystkie aspekty funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego, w tym dokonujące się przesunięcia w redystrybucji rent.

W rozdziale czwartym zaprezentowane zostały dane ilustrujące znaczenie sektora górniczego w rozwoju Mongolii po roku 1990 a także dokonana została ocena efektów ekspansji górnictwa przez pryzmat ekonomii instytucjonalnej ze szczególnym uwzględnieniem teorii Northa, Walisa, Weingasta. Zgodnie z teorią dotyczącą rodzajów porządków społecznych, walka o renty związane z funkcjonowaniem sektora górniczego w Mongolii oddziałuje, ramach porządku ograniczonego dostępu (Limited Access Order LAO), na ewolucję instytucji formalnych od podstawowego, poprzez dojrzwały z powrotem w kierunku podstawowego LAO.

W rozdziale piątym, na przykładzie regionu górniczego Erdenet zilustrowano obecne i przyszłe wyzwania związane z funkcjonowaniem takich obszarów w kontekście zrównoważonego rozwoju. Następnie opisano rozwiązania związane z zagospodarowaniem terenów pogórnich w Niemczech i Polsce. Pod uwagę wzięto obszary na których prowadzone było górnictwo odkrywkowe, które jak wiadomo dominuje w Mongolii. Przeanalizowano także istniejące w tym zakresie rozwiązania prawne.

Rozważania zostały osadzone w teorii ekonomii rozwoju, ekonomii instytucjonalnej, ekonomii środowiska i ekonomii ekologicznej. Nawiązują też do dorobku ekonomii zrównoważonego rozwoju.

Praca zawiera także wstęp, zakończenie, bibliografię oraz spisy tabel i rysunków. Praca została napisana z wykorzystaniem literatury publikowanej w języku polskim, angielskim, mongolskim i niemieckim. Ma charakter teoretyczno-empiryczny. Rozważania dotyczą okresu 1990-2023. Wykorzystano następujące metody badawcze: analizę literatury przedmiotu, gromadzenie i analizę danych statystycznych, wywiady przeprowadzone metodą PAPI z koczownikami, żyjącymi obecnie w dystrykcie *gerów* pod Ułan Bator, wywiad pogłębiony z pełnomocnikiem Zarządu *Województwa Łódzkiego* ds. transformacji regionu bełchatowskiego dr. Maciejem Kozakiewiczem.

Przeprowadzone badania dały podstawy do sformułowania rekomendacji odnośnie do funkcjonowania sektora górniczego w Mongolii, zwłaszcza w zakresie odpowiedzialności za rekultywację terenów zdegradowanych na skutek wydobywania i transportu surowców. Jest niestety faktem, że wprowadzanie postulowanych przez zagranicznych inwestorów rozwiązań korzystnych dla inwestycji górniczych przez władze Mongolii skutkuje ograniczeniem swobód obywatelskich, regresem demokracji oraz brakiem skutecznej ochrony środowiska naturalnego, co generuje problemy na gruncie przestrzegania sprawiedliwości środowiskowej i ekologicznej.